

27.7.2021

Barnens rättigheter åter i fara

En fjärde våg av pandemin Covid-19 beräknas pågå i Finland. Smittspridningen har tilltagit och debatten om striktare begränsningar är livlig. Mycket smittsamma virusmutationer väcker fruktan. Samtidigt blir diskussionen livligare om barns och ungas roll i smittkedjorna. Den offentliga diskussionen om ungas smittkedjor och beteende har varit ägnat att stämpla barn och unga som till följd av ett medvetet strategiskt val har lämnats sist i vaccinationsordningen.

I de flesta familjer väcks frågor om hur man ska återgå till vardagen och höstens arrangemang. Då detta brev skrivs vet man inte hur smittläget kommer att utvecklas och vilka rekommendationer och begränsningar som kommer att omfatta återgången till skolorna på hösten. Barnombudsmannen har skrivit detta öppna brev till olika beslutsfattande instanser och till den stora allmänheten. Förutom brevet har barnombudsmannen tidigare lämnat olika utlåtanden om omständigheter relaterade till pandemin Covid-19.

Man känner inte till på vilka alla sätt sjukdomen Covid-19 inverkar på barn – försiktighetsåtgärder måste vidtas i proportion till riskerna

I pandemin Covid-19 aktualiseras en allmänfarlig smittsam sjukdom för bekämpning av vilken samhället har utfärdat rikligt med olika begränsande beslut och rekommendationer. I artikel 24 i FN:s konvention om barnets rättigheter¹ tryggas separat barnets rätt till bästa möjliga hälsotillstånd, vars förverkligande är en nödvändighet för åtnjutande av alla andra rättigheter som avses i konventionen. Dessa andra rättigheter omfattar bland annat barnets rätt till utveckling, till närstående människor, utbildning, deltagande, rekreation, fritid och lek. Barnets rättigheter är odelbara, vilket innebär att alla rättigheter är lika betydelsefulla och beroende av varandra.

Även om sjukdomsbilden vanligtvis är lindrig hos barn och unga, känner man ännu inte till långtidsverkningarna av viruset Covid-19 för barn och unga. I internationella studier rapporteras om en förlängd, s.k. long-covid-, sjukdomsbild, med symtom som bland annat trötthet, koncentrationssvårigheter och ett större behov av sömn samt hosta och svaghet²³⁴.

27.7.2021

En bedömning av sammanhanget mellan symtomen och sjukdomen Covid-19 försvåras av att liknande symptom har konstaterats även hos barn som inte har lidit av en sjukdom som orsakats av viruset Covid-19⁵. Barnombudsmannen har likaså följt bedömningar av ett sammanhang mellan sjukdomen Covid-19 och ett livshotande hyperinflammatoriskt syndrom hos barn⁶. Utvecklingen av ovannämnda samt eventuella hittills okända sjukdomsbilder ska studeras noggrant och i syfte att reducera de skador de vållar ska det vid behov vara möjligt att reagera snabbt.

En lättnad är att allvarliga former av sjukdomen är sällsynta hos barn och unga, och att inte ett enda barn i Finland veterligen har avlidit av en sjukdom som orsakats av viruset covid-19. Avsikten med detta konstaterande är inte att förringa virusets skadlighet, utan att hålla den pågående diskussionen inom rimliga proportioner. Sannolikheten att finländska barn skadas allvarligt, får bestående men eller omkommer är betydligt större exempelvis i väg- eller sjötrafiken. Likväl förbjuder vi inte barnen att röra på sig, utan försöker medelst olika försiktighetsåtgärder göra det säkrare att röra på sig.

Även för ett liv med viruset covid-19 måste sådana försiktighetsåtgärder tas fram som möjliggör att barnens rättigheter förverkligas fullt ut. FN:s kommitté för barnets rättigheter har konstaterat att barnets rätt till hälsa betonas i bekämpningen av pandemin, men barnets övriga rättigheter får begränsas endast i nödvändig utsträckning i relation till skyddande av hälsan⁷.

Vaccinationsordningen har lämnat barn och unga utan skydd

Covid-19 viruset sprids för närvarande i synnerhet bland de unga, vilket knappast överraskar någon. Det sociala umgänget med jämnåriga är nödvändigt för barns och ungas utveckling och sommaren är den tid då de unga träffas. Behovet av umgänge är nu större än förr, de ungdomar som studerar på andra stadiet och vid högskolor på en del håll tillbringade hela det senaste läsåret i distansstudier. Samtidigt har största delen av de yngsta årsklasserna ännu inte fått en enda injektion. Barnombudsmannen uttalade redan i april 2021 sin förundran över att 16-20-åringarna var de som skulle vaccineras allra sist⁸ och har i ett färskt uttalande förespråkat att vaccinationerna utvidgas så att de omfattar hela barnpopulationen från 12 till 15 års ålder⁹, emedan den nytta vaccinet medför har betraktats som större än de risker det medför¹⁰. WHO har i en färsk publikation rekommenderat att vaccinationsstrategierna görs upp så att skolorna kan hållas öppna för

27.7.2021

att positiva inlärningsresultat ska möjliggöras och de negativa mentala och sociala konsekvenserna ska bli så obetydliga som möjligt ¹¹.

Samtidigt som vaccinationsstrategin har lämnat barn och unga utan skydd, har informationen till barn och unga om viruset, dess bekämpning jämte vaccinationer varit slumpartat eller obefintligt. I kommunikationskanalerna från ministerierna eller kommunerna har det varit svårt eller omöjligt att hitta material avsett för barn och unga. Samtidigt utsätts de för felaktig eller förvanskad information som det förekommer rikligt av i kommunikationskanaler som är populära bland de unga. Barn har rätt till information och den bör finnas tillgänglig för dem i en lämplig och lättfattlig form.

Skolgång som anordnas som hälsosäker närundervisning bör vara det primära målet

FN:s konvention om barnets rättigheter förpliktar konventionsstaterna att så fullständigt som möjligt garantera förutsättningarna för barnets utveckling. Rätt till grundläggande utbildning konstateras såväl i ovannämnda konvention som i Finlands grundlag. Barnombudsmannen betonar att förskolans och utbildningens betydelse inte enbart är lärdomsrelaterad, utan även stöder den sociala utvecklingen. Utbildningsmålen kan inte nås fullt ut genom distansundervisning som de facto borde vara den allra sista alternativa metoden, då sjukdomsläget kräver det.¹² Det här är även en rekommendation som publicerades av WHO i juni ¹³ och tillika ett kraftfullt meddelande från FN:s kommitté för¹⁴ barnets rättigheter. Båda instanserna konstaterar och bedömningarna¹⁵ utvisar att distansundervisningen kan fördjupa skillnaderna mellan eleverna. Likabehandlingen ställs på prov i synnerhet för de barn som inte får något stöd av sina föräldrar.

För att närundervisning ska kunna genomföras på ett säkert sätt och för att man så sällan som möjligt ska vara tvungen att ty sig till distansundervisning, bör skolorna i Finland så fort som möjligt tillägna sig de rekommendationer som WHO publicerade om skolgångsarrangemang under covid-19-pandemin. WHO rekommenderar bland annat en testnings- och spårningsstrategi samt en vaccinationsstrategi som beaktar skolorna, riskhanteringsåtgärder – exempelvis begränsning av kontakter, användning av andningsskydd, stängning av lokaler och verksamheter, färre elever i grupperna samt effektivare ventilation – kontinuerlig utvärdering och vid behov effektivt genomförande av åtgärder. I synnerhet barn i sårbar ställning är i behov av stöd. Då skolmiljön utvecklas i riktning mot hälsoskydd, främjas barns och ungas välbefinnande även efter pandemin.¹⁶

27.7.2021

Hittills har ansvaret för främjandet av hälsoskyddet ankommit på enskilda undervisningsanordnare och enligt den respons som mottagits av barnombudsmannen har resultaten varit varierande och tidvis svaga.

Ansvar för barns och ungas välmående är de vuxnas

Barnombudsmannen påpekade redan i mars 2020 att de uppoffringar barn och unga har varit tvungna att göra för att skydda äldre årsklasser och riskgrupper är något man får lov att komma ihåg i fortsättningen¹⁷. Nu står barnen och de unga i tur att tilldelas skydd. Detta förutsätter ansvarsfullt beteende och iakttagande av utfärdade rekommendationer i synnerhet av de vuxna som med sitt eget agerande effektivt förmår bekämpa spridningen av pandemin. Likaså bör beslutsfattare och myndigheter i sin verksamhet visa att det för dem är viktigt att främja barnets rättigheter, och att barnets bästa prioriteras i lösningar av olika slag.

Nummi-Pusula 27.7.2021

Elina Pekkarinen

Barnombudsman

lapsiasiavaltuutettu@oikeus.fi

¹ FN:s konvention om barnets rättigheter (SopS 59 och 60/1991) Tillhanda: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2#idp445942656 och <https://lapsiasia.fi/sv/konvention-om-barnets-rattigheter>.

² Say, D., Crawford, N., McNab, S., Wurzel, D., Steer, A. & Tosif, S. 2021. Post-acute COVID-19 outcomes in children with mild and asymptomatic disease. *The Lancet Child & Adolescent Health*, Volume 5, Issue 6, e22 - e23. Tillgång: [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(21\)00124-3](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(21)00124-3)

³ Se till exempel en studie från Universitetet i Bergen, enligt vilken långtidssymtom hos 0-15-åringar är mer sällsynta hos vuxna, men enligt vilken fall likväl förekommer. Biträdande professor Bjørn Blomberg, en av forskningsartikelns författare konstaterar: "*The cognitive symptoms of impaired memory and concentration difficulties are particularly worrying for young people at school or university and highlights the importance of vaccination to prevent the long-term health implications of COVID-19*". Tillgång: <https://www.uib.no/en/med/146107/half-young-adults-covid-19-have-persistent-symptoms-6-months-after>. Webbplatsen besökt 12.7.2021.

Forskningsartikel: Blomberg, B., Mohn, K.GI., Brokstad, K.A. et al. Long COVID in a prospective cohort of home-isolated patients. *Nat Med* (2021). Tillgång: <https://doi.org/10.1038/s41591-021-01433-3>.

27.7.2021

-
- ⁴ Barnombudsmannens rapport - COVID-19-pandemins konsekvenser för barn - Slutredovisning av regeringsuppdrag. 30.6.2021, s. 14 och 25. Tillgång: <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/publikationer2/barnombudsmannens-rapport---covid-19-pandemins-konsekvenser-for-barn-slutredovisning-av-regeringsuppdrag.pdf>.
- ⁵ Radtke T., Ulyte A., Puhan M.A. & Kriemler S. 2021. Long-term Symptoms After SARS-CoV-2 Infection in Children and Adolescents. JAMA. Published online July 15, 2021. doi:10.1001/jama.2021.11880. Tillgång: <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/2782164>
- ⁶ Emmi Helle, Tea Nieminen, Tiina Ojala, Olli Vapalahti, Harri Saxén ja Santtu Heinonen 2021. Hyperinflammatoriskt syndrom hos barn relaterat till COVID-19 infektion. Duodecim 137(1) 25-35. Tillgång: <https://www.duodecimlehti.fi/duo15880>.
- ⁷ The Committee on the Rights of the Child warns of the grave physical, emotional and psychological effect of the COVID-19 pandemic on children and calls on States to protect the rights of children 8.4.2020. Tillgång: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT/CRC/STA/9095&Lang=en
- ⁸ Lännen Medias intervju, publicerad exempelvis i Turun Sanomat 25.4.2021. <https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/5292696/Lapsiasiavaltuutettu+ehdottaa+pohdittavaks+i+16vuotiaat+voisi+rokottaa+heti+iakkaiden+ja+riskiryhmien+jalkeen>
- ⁹ Barnombudsmannens utlåtande om social- och hälsovårdsministeriets utkast till ändring av 2 § i statsrådets förordning om frivilliga covid-19-vaccinationer. https://lapsiasia.fi/-/laps-lausunto_stm_covid-19-rokotus
- ¹⁰ First COVID-19 vaccine approved for children aged 12 to 15 in EU. <https://www.ema.europa.eu/en/news/first-covid-19-vaccine-approved-children-aged-12-15-eu>
- ¹¹ Schooling during COVID-19. Recommendations from the European Technical Advisory Group for schooling during COVID-19. Tillgång: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/342075/WHO-EURO-2021-2151-41906-59077-eng.pdf>
- ¹² Pekkarinen, E. 2021. Distansundervisningen äventyrar utbildningens mål. Tidskriften Rexi 1/2021. Tillgång: <https://surefire.fi/web/2021/03/29/etaopetus-uhkaa-koulutuksen-tavoitteita/>
- ¹³ Schooling during COVID-19. Referensuppgifter ovan.
- ¹⁴ The Committee on the Rights of the Child warns of the grave physical, emotional and psychological effect of the COVID-19 pandemic on children and calls on States to protect the rights of children 8.4.2020. Tillgång: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT/CRC/STA/9095&Lang=en
- ¹⁵ Vad lärde vi oss av de exceptionella undervisningsarrangemangen? Undantagstillståndets verkningar på olika utbildningsstadier. Nationella centret för utbildningsutvärdering, 14.12.2020. <https://karvi.fi/app/uploads/2020/12/Poikkeustilanteen-vaikutusten-arviointi-tulokset.pdf>
- ¹⁶ Schooling during COVID-19. Referensuppgifter ovan.

27.7.2021

¹⁷ Barnombudsmannens meddelande 19.3.2020. <https://lapsiasia.fi/sv/-/-barnombudsmannen-vill-paminna-om-barnens-rattigheter-under-beredskapslagens-forhallanden->